

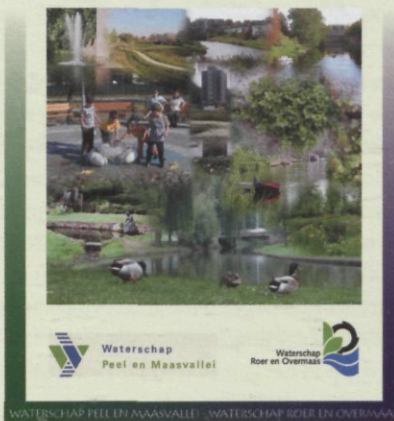
Handboek 'Streefbeelden voor stadswateren in Limburg'

'Water in de stad is een tot nu toe vergeten onderdeel van de regionale watersystemen' constateerde de Vierde Nota Waterhuishouding. De boodschap was duidelijk. Het water in de stad werd hoog op de agenda geplaatst: waterplan- nen schoten als paddestoelen uit de grond, de term stedelijke belevingswaarde raakte in de mode en hier en daar ging zelfs een hydrobio- loog op onderzoek uit in de stad. Limburg vorm- de hierin geen uitzondering. Nadat de Lim- burgse waterschappen ervaring hadden opgedaan met een vijftal waterplannen, conclu- deerden zij dat de doelstellingen voor stadswate- ren duidelijk moesten worden geformuleerd en ook aan niet-waterbeheerders duidelijk gemaakt moesten kunnen worden. Het ant- woord ligt nu op tafel: het handboek 'Streefbeel- den voor stadswateren in Limburg'.

Net als het landelijke gebied kent het stedelijke gebied zijn eigen problematiek als het gaat om oppervlaktewater. Waar in het landelijke gebied vermessing en verdroging dominant zijn, vinden stadswateren veeleer hun beperkingen in ruimte en intensief gebruik. Bij de aanpak van deze problemen is het formuleren van een gemeenschappe- lijke visie essentieel.

Daarom hebben Waterschap Peel en Maasvallei en Waterschap Roer en Overmaas een handboek op laten stellen door Taken Landschapsplanning BV. Het handboek beschrijft een eenduidige typologie van de meest voorkomende stadswateren met bij- behorende streefbeelden.

HANDBOEK STREEFBEELDEN VOOR STADSWATEREN IN LIMBURG

Wat stadswateren bijzonder maakt, is hun relatie tot de mens. Grachten, parkvij- vers en fonteinën geven dorp en stad smoel. Dit is bij uitstek het domein van ontwerpers, de dienst groen en stedenbouwkundigen van de gemeente. Waterbeheerders kijken anders naar water en geven vijvers, sloten en greppels primair een functie voor het water- systeem, bijvoorbeeld om water te bergen, te infiltreren of door te voeren. De plaats van het water in het watersysteem bepaalt altijd in belangrijke mate welke functies toepas- baar zijn. Voor waterbeheerders is duidelijk dat wadi's en zaksloten vooral goed functio- neren in een zandgebied met diepe grond- waterstanden. Op plaatsen met ondiepe grondwaterstanden zullen juist stadsvijvers beter toepasbaar zijn. Niet alle betrokkenen bij het ontwerp en de inrichting van stads- wateren zijn zich daar echter altijd van bewust. Omdat de plaats in het watersys- teem zo belangrijk is, is dit als uitgangspunt gebruikt voor de indeling in typen.

Naast de watersysteemfunctie kennen

stadswateren meestal ook een functie voor natuur en/of recreatie. Ze kunnen zelf een waardevol ecosysteem vormen of juist als verbingszone tussen twee gebieden die- nen. Zo kan waardevolle natuur tot diep in het stedelijke gebied doordringen. Vaak wordt vergeten dat juist in de stad nog wate- ren aanwezig zijn die weinig door meststof- fen worden beïnvloed. De soortenrijke kwel- vegetaties bij 's-Hertogenbosch bijvoorbeeld verarmen in het buitengebied, maar floreren nog wel in wateren in stadswijken. Ook is inmiddels onderkend dat bijvoorbeeld de Stadsdommel in Eindhoven, de Mark in Bre- da en de Jeker in Maastricht kunnen functio- neren als groen lint en als ecologische ver- binding. Stadswateren zijn onmisbaar als verfraaiing van de leefomgeving.

De vorm en de inrichting van de oevers zijn hierbij het meest bepalend voor de implementatie van gebruiksfuncties en de esthetische inpassing. Daarom zijn in het handboek ook oevermodellen gedefinieerd. Deze verschillen in vorm, toegankelijkheid en natuurlijkheid.

Omdat beelden meer zeggen dan tekst, worden aan de hand van foto's en voorbeel- den aanbevelingen gedaan voor de inrich- ting en het beheer van stadswateren. Zaken als de positie in het watersysteem, voeding en peilregime, de inpasbaarheid van oever- modellen en de te verwachten waterkwali- teit en levensgemeenschappen komen aan bod. De oevermodellen zijn volgens hetzelf- de stramien beschreven met aandacht voor ruimte, gebruiksfuncties en plaats in het watersysteem, waarbij zaken als peilschom- melingen, erosie en kwel aan de orde komen.

Toepassen in de praktijk

Bezinning over de rol en functie van stadswateren is essentieel voor wie een ver- betering van stadswateren nastreeft. Voor elk water moet consensus ontstaan over de

Een bloemrijke grasoever in Weert.

Water in de stad.

plaats in het watersysteem, de eventuele ecologische betekenis in het netwerk (geïsoleerd of juist verbonden), de bijdrage aan de belevingswaarde van de plek, de recreatieve functie of route die aan de orde is en de te minimaliseren risico's van droogval, overlast van water, stank en niet gewenste soorten (zoals kroos, ratten en muggen). In de praktijk wordt vaak veel geëist van één enkel stadswater. Een stadsvijver moet geschikt zijn voor de hengelsport, overstortwater kunnen bergen, mooie natuur opleveren én er moet op geschaatst kunnen worden in de winter! Bij zulke conflictsituaties komt de lat voor elke functie afzonderlijk een stuk lager te liggen. In het handboek is daarom een sleutel opgenomen die de lezer dwingt

om de functies van een water expliciet te formuleren. Door hierin een duidelijke keuze te maken kan men aan de slag met het optimaliseren van de inrichting voor die betreffende functies.

EbeoStad

Een ander belangrijk instrument voor het beheer van stadswateren is het ecologisch beoordelingssysteem voor stadswateren (EbeoStad). Met behulp van deze methode kan snel en eenvoudig een beeld van de ecologie van de oever en het water en van de belevingswaarde worden verkregen. Het wordt onder meer toegepast in waterplannen (bijvoorbeeld in Venlo en Maastricht) om meer inzicht te krijgen in de toestand

van stadswateren. De opgestelde streefbeelden in het handboek sluiten hierop aan. Zo is voor elk watertype ingeschat hoe hoog de ecologie van het water zou scoren volgens EbeoStad en voor elk oevermodel hoe hoog de ecologie van de oever zou scoren. Voor alle combinaties van watertypen en oevermodellen is bovendien een inschatting gemaakt van de belevingswaarde. Daarnaast kan met behulp van monitoring worden bepaald of maatregelen effect hebben en of het streefbeeld wordt benaderd.

Met de toepassing van streefbeelden in een ecologische context anticipeert het handboek op de Europese Kaderrichtlijn Water. Ook in de kunstmatige en sterk veranderde wateren in dorp en stad mag de ecologische toestand op grond van deze Europese richtlijn immers niet veel afwijken van wat het water in potentie te bieden heeft.

De Jeker in Maastricht.

Valkuilen

Waterschappen zijn beheerder van alle oppervlaktewateren en dus ook van stadswateren, maar het zijn de gemeenten die het dagelijkse beheer uitvoeren. Een valkuil kan ontstaan, wanneer gemeenten het handboek beschouwen als een sectoraal vertrekpunt van het waterschap dat aan hen wordt opgelegd. Als zich deze situatie voordoet, zullen gemeenten het handboek niet accepteren en het een mooie plaats in de oud-papierbak geven. Om dat te voorkomen, zijn nadrukkelijk enkele Limburgse gemeenten, te weten Weert en Maastricht, betrokken bij het opstellen van de streefbeelden. Van een geslaagde opzet kan pas gesproken worden als het handboek daadwerkelijk wordt gebruikt door gemeenten. Hiervoor moeten gemeentebestuurders het belang van een kwaliteitsimpuls van stadswateren inzien. Daarom zijn bestuurders recent geïnformeerd over het belang en de betekenis van stadswateren tijdens een bestuurlijke bijeenkomst over gemeentelijk waterbeheer. Later zijn praktijkvoorbeelden te gebruiken om de gemeentebesturen verder te overtuigen.

Michel Smits

(Waterschap Roer en Overmaas)

Ronald Buskens

(Taken Landschapsplanning BV)

zie ook de artikelen over het streefbeeld voor de stadswateren in Overijssel (H₂O nr. 12 uit 2002, pag. 20) en de uitwerking van deze streefbeelden voor de stadswateren in Zwolle (H₂O nr. 9 uit 2004, pag. 23).

Voor meer informatie: (046) 420 57 44